

کنفدراسیون

تاریخ جنبش دانشجویان ایرانی

در خارج از کشور ۵۷-۱۳۳۲

نویسنده: شمس‌الدین

مترجم: ارسطو

سرشناسه
عنوان و نام پدیدآور
مشخصات نشر
مشخصات ظاهری
فروست
شابک
فهرست نویسی
یادداشت
موضوع
موضوع
موضوع
شناسه افزوده
رده بندی ده گانه
رده بندی دیویی
شماره کتاب ملی

متین، افشین، ۱۳۴۳-
: کنفدراسیون؛ تاریخ جنبش دانشجویان ایرانی در خارج از کشور ۵۷-۱۳۳۲ / نویسنده افشین متین؛
مترجم: ارسطو آذری.
: تهران: پردیس دانش ۱۳۹۳.
: ۴۷۲ ص
: مجموعه تاریخ معاصر ایران - ۱۵.
: ۹۷۸-۶۰۰-۳۰۰-۰۳۸-۴
: قیما
: چاپ قبلی: موسسه نشر و پژوهش شیرازه، ۱۳۹۳.
: کنفدراسیون جهانی محصلین و دانشجویان ایرانی.
: دانشجویان ایرانی - کشورهای خارجی - فعالیت های سیاسی
: ایران - سیاست و حکومت - ۱۳۲۰-۱۳۵۷.
: آذری، ارسطو، ۱۳۳۸-، مترجم
: شرکت نشر و پژوهش شیرازه کتاب
: ۱۳۹۳ ۹۵۵/۰۸۳۴۰۴۵ / ۱۳۹۳ ۹۵۵/۰۸۳۴۰۴۵
: ۳۱۷۹۷۶۶

کنفدراسیون

تاریخ جنبش دانشجویان ایرانی در خارج از کشور ۵۷-۱۳۳۲

نویسنده: افشین متین
مترجم: ارسطو آذری
انتشار: پردیس دانش
طراح جلد: پردیس دانش
چاپ: پردیس دانش
تیراژ: ۸۸۰ نسخه
چاپ اول: ۱۳۹۳
حق چاپ و نشر محفوظ است.

تهران: صندوق پستی: ۱۱۱-۱۳۱۴۵
تلفن: ۸۸۹۵۲۲۹۷ - فکس: ۸۸۹۵۱۶۹۱
همراه: ۰۹۳۶۹۵۰۰۱۸۳
سایت: www.shirazehketab.net

فهرست مطالب

یادداشت درباره سوره	نه
مقدمه	۱
در باره منابع و چگونگی تحقیق	۸
ساختار کتاب و شکل ارائه مطالب	۱۸
خلاصه‌ای از بخش‌های مختلف این کتاب	۲۰
فصل اول - تحصیل در خارج و تأثیر آن بر ایران در اواسط قرن بیستم	۲۹
اولین گروه دانشجویان خارج از کشور تا	
سال‌های دهه ۱۳۰۰ شمسی	۳۰
اپوزیسیون دانشجویی علیه رضاشاه	۴۴
نخبگان تحصیلکرده در خارج و ایدئولوژی‌های غیر مذهبی	
پس از جنگ دوم جهانی	۵۲
فصل دوم - خاستگاه جنبش دانشجویی در ایران و خارج تا	
سال‌های پایانی دهه ۱۳۳۰	۵
حزب توده و سازمان دانشجویان دانشگاه تهران	۶۰
انجمن دانشجویان ایرانی و اتحادیه دانشجویان ایرانی در فرانسه	۶۶
فدراسیون انجمن‌های دانشجویی ایرانی در بریتانیا	۷۶

- ۸۰ فدراسیون دانشجویان ایرانی مقیم آلمان.
- تأسیس کنفدراسیون محصلین و دانشجویان ایرانی در اروپا (کنگره
- ۸۳ هایدلبرگ، آوریل ۱۹۶۰).
- ۸۶ سازمان دانشجویان ایرانی در آمریکا

فصل سوم - دانشجویان به مثابه پیشگامان اپوزیسیون در ایران،

- ۹۷ اروپا و ایالات متحده (۶۲ - ۱۹۶۰).
- ۱۰۴ کنفدراسیون دانشجویان ایرانی در اروپا، ۱۹۶۰ - ۱۹۶۰.
- ۱۱۰ سازمان دانشجویان دانشگاه تهران
- ۱۱۹ سازمان دانشجویان ایرانی در آمریکا به اپوزیسیون می‌پیوندند

- ۱۲۷ فصل چهارم - کنفدراسیون دانشجویان و محصلین ایرانی، اتحادیه ملی
- ۱۲۸ کنگره پنجم و شانزدهم جنبه ملی: ۱۹۶۲.
- ۱۴۱ اپوزیسیون دانشجویی علیه ائینه آمینی، ۴۱ - ۱۳۴۰.

فصل پنجم - زبان گلوله‌ها: به سوی چرخش

- ۱۵۵ در گفتار و عمل (۱۹۶۳ تا ۱۹۶۴).
- ۱۶۹ پس از ۱۳۴۲: بن‌بست اپوزیسیون
- ۱۷۷ دگرگونی‌های اپوزیسیون در ایران و خارج ایران، ۱۹۶۰ - ۱۹۶۰.

فصل ششم - رادیکالیسم و مبارزه مسلحانه: شعله‌های آتش بر فراز

- ۱۹۵ دماوند (۶۷ - ۱۹۶۵).
- ۲۰۱ سازمان انقلابی حزب توده ایران.
- ۲۰۷ کنفدراسیون در گذار: کنگره چهارم (۱۹۶۵).
- ۲۱۸ «توطئه قتل شاه» در ۱۹۶۵.
- عقب‌نشینی کنفدراسیون در سال ۱۹۶۶ و جهت‌گیری‌های نوین
- ۲۲۶ گروه‌های تبعیدی.

فصل هفتم - دانشجویان ایرانی به «رویارویی جهانی»

۲۴۱	می‌پیوندند (۱۹۵۹-۱۹۶۷)
۲۴۳	نقش کنفدراسیون در اپوزیسیون دانشجویی آلمان (۱۹۶۷)
	کنفدراسیون به مثابه یک سازمان «ضدامپریالیستی، دموکراتیک و
۲۵۸	خالقی» (۱۹۶۸)
۲۶۸	۱۹۶۵، سال اقتدار مائوئیست‌ها

فصل هشتم - «توطئه بزرگ ضد ایرانی» و غیرقانونی شدن

۲۸۳	کنفدراسیون (۱۹۷۱-۱۹۷۰)
۲۹۵	دور از این: حمله و ضدحمله
۳۰۳	انقلاب و آموزش: غیرقانونی شدن کنفدراسیون (۱۹۷۱)
۳۲۰	تأثیر مبارزات ضد امپریالیسم بر کنفدراسیون

فصل نهم - حمایت از مبارزات مسلحانه و سرنگونی رژیم طا

۳۲۷	آخرین انشعاب کنفدراسیون (۷-۱۹۷۱)
۳۳۰	دفاع از چریک‌های ایرانی و دانشجویان فلسطینی (۱۹۷۳)
۳۴۶	جناح‌بندی‌ها و مولود اختلاف در سازمان‌های کنفدراسیون (۷۴-۱۹۷۳)
۳۵۷	فراخوان به سرنگونی شاه؛ از سانفرانسیسکو تا پکن (۱۹۷۴)
۳۶۳	انشعاب نهایی کنفدراسیون: کنگره شانزدهم (۷۵-۱۹۷۴)

فصل دهم - نقش دانشجویان در جنگ تبلیغاتی پیش از انقلاب

۳۷۳	افشای ساواک و حرکت در جهت اتحاد مجدد کنفدراسیون، (۷۶-۱۹۷۵)
۳۸۵	سهم اپوزیسیون دانشجویی در انقلاب ایران (۷۸-۱۹۷۷)
۳۹۰	نتیجه‌گیری

ضمیمه ۱ - اساسنامه کنفدراسیون محصلین و دانشجویان ایرانی

۴۰۵	ضمیمه ۲ - منشور کنفدراسیون جهانی
-----	--

ضمیمه ۳ - منشور کنفدراسیون جهانی

۴۲۱	کتابشناسی
-----	-----------------

فهرست اعلام

۴۲۵	فهرست اعلام
-----	-------------------

یادداشت دبیر مجموعه

در ورطه کم و بیش بیست ساله، در فاصله سال‌های میانی دهه ۱۳۳۰ تا فروپاشی سلطنت پهلوی در آستانه انقلاب اسلامی، به دلیل خودکامگی و استبداد نظام حاکم بر کشور، بر هرگونه فعالیت سیاسی مستقل محدود بود. نه فقط نیروهای سیاسی مخالف که حتی طیف نسبتاً چشمگیری از نیروهای همراه نظام نیز به دلیل عدم تمایل تمام‌تأم با منویات دستگاه زمینه فعالیت نداشتند. ولی این به معنای تعطیل تکاپوی سیاسی نبود. جامعه، آن هم جامعه‌ای دستخوش انبوهی از تغییرات سریع اجتماعی و اقتصادی چون ایران آن روز، آمال و خواسته‌های خود را ناگزیر به صورت از انحاء بیان می‌داشت؛ گذشته از تحرکات سیاسی داخلی — چه به هنگام روز نسبتاً آشکار و گسترده در سال‌های پایانی دهه ۱۳۳۰ و سال‌های نخست دهه ۱۳۴۰ — و به وقت سیر مخفی و پنهانی که این تحرکات در ادوار قبل و بعد از دوره فوق‌الذکر به خود گرفت — جنبش دانشجویی ایران در خارج از کشور به مهمترین رجه آن امن آمال و خواسته‌های سرکوب شده تبدیل گردید.

از یک سو تقارن این دوره با مرحله‌ای از رشد و ثبات اقتصادی داخلی که از لحاظ اعزام دانشجویان به خارج امکانات گسترده‌ای را فراهم آورد و هم‌زمان شدن این تحول با اعتلای جنبش‌های دانشجویی در بسیاری از نقاط جهان، از جمله اروپا و ایالات متحده که هر دو کانون اصلی جذب دانشجویان ایزرانی بودند، زمینه شکل‌گیری این حرکت را فراهم آورد و از سوی دیگر خودکامگی حاکم بر ایران نیز این زمینه را بارور ساخت. حاصل کار چنان‌که در این بررسی ملاحظه خواهد شد، شکل‌گیری یک حرکت گسترده و

منسجم دانشجویی بود که به شکل کنفدراسیون دانشجویان ایرانی متبلور گردید. اگرچه کنفدراسیون در خلال حیات پر فراز و نشیب خود از ارتباط پیوسته‌ای با تحولات داخلی کشور برخوردار نبود و می‌توان گفت تا پیش از انحلالش در آستانه انقلاب و بازگشت بسیاری از فعالین آن به کشور بر این تحولات تأثیر مستقیمی بر جای نگذاشت، ولی از جهاتی چند تاریخ سیاسی ایران معاصر بدون آگاهی از تاریخچه فعالیت‌های دانشجویان ایرانی در خارج از کشور، نمی‌تواند تاریخ کاملی باشد. زیرا در درجه اول همان‌گونه که خاطرنشان گردید، بخش مهمی از خواسته‌ها و نگرانی‌های بخش وسیعی از نیروهای سیاسی کشور و همچنین خیر فعالیتهای گوناگون مخالفان نظام که در داخل کشور مجال طرح شد، توسط طریق کنفدراسیون مطرح می‌شد. کنفدراسیون بیانگر رشته‌التهاباتی از طیف گسترده‌ای از افکار بود که در آن دوره به دیده بسیاری از ناظران داخلی و خارجی تحولات کشور، نیامد و نادیده انگاشته شد. التهاباتی که تنها در آستانه فروپاشی رژیم پهلوی صورتی آشکار و صریح یافت.

دلیل دیگر که در این بررسی تاریخی می‌توان برشمرد تأثیر تجربه کنفدراسیون بر تحولات سیاسی ایران هم در خلال شکل‌گیری انقلاب اسلامی است و هم در تحولات رویه آن. از آنجا که گسترده کاستی‌ها و نارسایی‌ها رژیم پهلوی، بویژه از لحاظ پایمان‌کردن حقوق انسانی و بی‌ثباتی سیاسی ناشی از این کاستی‌ها، که در قطع حمایت‌های جهانی از نظام حاکم مؤثر واقع شد، بدون پشتوانه سیاسی و تشکیلاتی کنفدراسیون، یک‌روزه چنین گسترده نداشت. علاوه بر این آراء و عقاید برآمده از نهضت دانشجویان ایرانی در خارج از کشور و همچنین تجارب سیاسی و تشکیلاتی فعالین این حرکت در فضای سیاسی کشور در سالهای اول انقلاب آثار قابل توجهی بر جای نهاد. طرح بخش مهمی از این تأثیر را در نحوه شکل‌گیری و عملکرد حرکت‌های ملی‌گرا و گروه‌های مخالفی می‌توان ملاحظه کرد که در این سال‌ها در ایران فعالیت داشتند و سهم تجربه عملی و نظری اعضای سازمان‌ها و انجمن‌های اسلامی‌ای که در این بین حرکت کلی شکل گرفته و تکاپو داشتند نیز در شکل دادن به نظام برآمده از انقلاب، سهم درخور توجهی بوده است.

مقدمه

پایان مطبوعاتی، تروریسم، شورش‌های دانشجویی، شروع فشار
غیرمستقیم برای ایجاد فضای باز سیاسی، همه دست به دست هم داده
سیاست‌های دولت و حکومت را در نیمه دهه ۱۹۷۰ هدف گرفته
بودند.

محمدرضا پهلوی، پاسخ به تاریخ، ۱۹۸۰

تا امروز سرشسته‌ترین گروه ملی‌گرا (دولت ایران) را ۲۰۰۰۰
دانشجوی ایرانی خارج از کشور تشکیل می‌دهند که به طور گسترده
توسط کنفدراسیون سازمانده می‌شوند.

کریستین ساندرو، ۲ دسامبر ۱۹۷۱

کنفدراسیون جهانی محصلین و دانشجویان ایرانی، اتحادیه ملی که با
عنوان CISNU^۱ یا کنفدراسیون از آن یاد می‌شود، سازمانی بود متشکل از
دانشجویان ایرانی مقیم کشورهای اروپای غربی و ایالات متحده که در
دوران فعالیتش، یعنی طی سال‌های دو دهه ۱۹۷۰ و ۱۹۶۰ به ایران
مهم‌ترین بلندگوی اعتراض نیروهای مخالف رژیم ایران به حساب
می‌آمد؛ نیروهایی که در داخل کشور سرکوب شده بودند. هرچند در

1. Confederation of Iranian Students, National Union.

کنفدراسیون جهانی محصلین و دانشجویان ایرانی، اتحادیه ملی.

تحقیقات آکادمیک مربوط به تاریخ معاصر ایران معمولاً از این پدیده صحبت زیادی نمی‌شود، اما تحقیق حاضر بیانگر آن است که این سازمان همراه با نیروهای مخالف داخل کشور به عنوان یکی از فعال‌ترین و استوارترین نیروهای مخالف رژیم شاه طی دو دهه قبل از انقلاب ۱۳۵۷ حضوری مستمر و فعال داشته است؛ در طول پانزده سال یعنی بین سرکوب نیروهای مخالف در خرداد ۱۳۴۲ تا پیروزی انقلاب اسلامی در بهمن ۱۳۵۷، کنفدراسیون تنها تشکیلات منسجم و شناخته شده‌ای بود که آوازه خود را به گونه‌ای مؤثر از طریق بسیج هزاران دانشجوی ایرانی خارج از کشور به مخالفت با رژیم پهلوی می‌پرداخت. نقش بسیار مهمی در به تصویب رسیدن رژیم شاه به عنوان رژیمی سرکوبگر ایفاء نمود و بسطیدن طایفه‌های شیعیان و حمایت بین‌المللی از آن را تضعیف کرد. کنفدراسیون با ترویج اعتراضات گسترده و مبارزات آشکار، در جلب نظر رسانه‌های بین‌المللی، سازمان‌های حقوق بشر، دولت‌ها و سازمان‌های سیاسی مختلف نسبت به سیاست‌های سرکوبانه ایران تأثیر به سزایی داشت و بدین ترتیب تا حدودی رفتار خودسرانه رژیم نسبت به قربانیان سیاسی خود را تعدیل و مهار می‌کرد.

گذشته از این، کنفدراسیون به رغبت در مسائل هایش تجربه‌ای موفق در زمینه سیاست چند حزبی نیز محسوب می‌شود. پدیده‌ای که در ایران سده بیستم، یعنی کشوری با فرهنگ سیاسی مبتنی بر اقتدارگرایی و فرقه‌گرایی، استثنایی و منحصر به فرد است. این سازمان ده هزار جوان ایرانی را با مسئولیت اجتماعی، اهداف سیاسی و وابستگی‌های گروهی آشنا کرد، پدیده‌ای که نظیرش در جامعه به مراتب بزرگ‌تر یعنی ایران‌دوستان در خارج کشور در دوران بعد از انقلاب مشاهده نشد. و بالاخره کنفدراسیون نقش مهمی در جنبش‌های اعتراضی دانشجویان و جوانان در دهه‌های ۱۹۷۰ - ۱۹۶۰ در اروپا و آمریکا ایفا نمود و از جنبش‌ها و

مبارزات کشورهای جهان سوم مثل کوبا، ویتنام، فلسطین فعالانه حمایت می‌کرد. کنفدراسیون از نظر وسعت و موفقیت فعالیت‌ها، قابلیت انجام کارها و نفوذ سیاسی، همان‌گونه که ملاحظه خواهد شد به نحو مطلوبی با معروف‌ترین سازمان‌های اپوزیسیون دانشجویی معاصرش مثل سازمان آمریکایی «دانشجویان برای برقراری جامعه دموکراتیک»^۱ یا «انجمن دانشجویان سوسیالیست آلمانی»^۲ قابل مقایسه است.

به رغم اهمیت موضوع، آنچه که در پی می‌آید، اولین گزارش جامع از تاریخ جنبش دانشجویان ایران است.^۳ عدم توجه به اهمیت کنفدراسیون و به‌طور کلی جنبش دانشجویی ایران بیشتر به دلیل کاستی‌های فکری، عقیدتی و روش‌شناسی در تحقیقات تاریخی مربوط به ایران است. بر اساس بررسی‌هایی که در این کتاب منعکس شده است یکی از نخستین نکاتی که چشم‌پایز می‌آید آن است که دو دهه اعتراضات مداوم و فزاینده توسط یک جنبش فعال دانشجویی در عرصه بین‌المللی نشانه آشکاری از مخالفت شدید و بی‌ثباتی نسبت به رژیم شاه بوده است. گزارش‌های زیادی از فعالان ایرانی مخالفان رژیم در سال‌های ۷۰-۱۹۶۰ در مطبوعات اروپا و آمریکا وجود دارد. با این وجود و به رغم این همه اسناد و مدارک کارشناسان غربی ایران را از جمله تقریباً تمامی محافل آکادمیک در جدی گرفتن این مخالفت گسترده کوتاهی کرده‌اند و بدین ترتیب با برآمدن انقلاب ۱۳۵۷ دچار بهمه و میرت

۱. Students for a Democratic Society (SDS)

۲. Sozialistischer Deutscher Studentebund

۳. کتاب حاضر براساس پایان‌نامه دکترای نگارنده اثر با عنوان «جنبش دانشجویی خارجی کشور: کنفدراسیون دانشجویان ایرانی / اتحادیه ملی (۷۵-۱۹۶۰)» در دانشگاه کالیفرنیا به رشته تحریر درآمده است.

"The Iranian Student Movement Abroad: The Confederation of Iranian Students / National Union (1960-75)," UCLA, 1993.

شدند. یکی از منتقدین، این کاستی و کوتاهی را چنین بازگو می‌کند:

سرردگمی ایران‌شناسان عصر پهلوی در مواجهه با سقوط شاه و به قدرت رسیدن روحانیت به علت فقدان اطلاعات آنان نبود، زیرا اطلاعات به اندازه کافی در دسترس بود. بهتر است گفته شود، این یک بحران بینش، یک نوع عدم شناخت و روشن‌بینی واقعیت‌های ایران بود که علت آن را می‌توان به نوع نظریه‌های غالب در سال‌های دو دهه ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ در زمینه توسعه ریشه‌یابی کرد.^۱

و با این‌بار، بق نظر یک کارشناس دیگر مسائل ایران:

شرایطی که گردانندگان رسانه‌های جمعی آمریکا در مطرح کردن مسائل حساس و بحران‌زای ایران کوتاهی کردند، عناصر سگال نیز کار چندان درخشانی ارائه ندادند... بسیاری از تحقیقات مطبوعه مسائل ایران معاصر به گونه‌ای شگفت‌انگیز غیرانتقادی به دست محل آکادمیک اغلب با رژیم شاه ارتباط مستقیم داشتند و اگرچه به دست محققین در سطوح شخصی لب به شکوه و انتقاد می‌گشودند، اما اثر خرد و موضع‌گیری‌های علمی بسیار محافظه‌کار بودند.^۲

نتیجه‌گیری‌های یک کمیته تحقیق ویژه انگره آمریکا در خصوص شکست‌های سازمان اطلاعاتی آمریکا در ایران، استیسی فوق موافق است: «ارتباط تنگاتنگ ایالات متحده با شاه امکان ارتباط محققین شاه با مقامات آمریکایی را محدود می‌کرد و این باعث می‌شد اطلاعات به

1. Mohsen Milani, *The Making of Iran's Islamic Revolution: From Monarchy to Islamic Republic* (Boulder and London: Westview Press, 1988), 21-22.

2. James A. Bill, *The Eagle and the Lion: The Tragedy of American-Iranian Relations* (Austin: University of Texas Press, 1988), 372.

صورت یک جامعه کاملاً بسته‌ای در دیدگاه آمریکاییان درآید»^۱. بدین ترتیب گفته می‌شود که انحراف در دیدگاه‌های کارشناسان مسائل ایران، ریشه در نگرش «شاه‌مداری»^۲ یا «پهلوی‌مداری»^۳ خط‌مشی سیاسی آمریکا در قبال ایران دارد.^۴ هرچند این نظریه برای توضیح مشخص

1. Quoted in Marvin Zonis, *Majestic Failure: The Fall of the Shah* (Chicago and London: The University of Chicago Press, 1991), 267.

2. "Shah-centric" in *Majestic Failure*, 268.

۳. آگاهی نسبت به بحث «آکامی متخصصان» ر.ک.

۴. Bill, chapters 9-11; and Zonis, chapter 10.

در قبال ایران، انتقادی عنوان شد ر.ک.

Nikki R. Keddie, "Can Revolutions Be Predicted? Can Their Causes Understood?" in *Contention*, vol.1, no.2 (Winter 1980-1981), 159-72.

البته در بین صاحب‌نظران دیدگاه‌های دیگری غیر از آنچه که گفته شد وجود داشت. این روشنفکران شیخ‌شاهی افرادی می‌شدند که از نظر سیاسی دیدگاهی انتقادی و مخالف نسبت به رژیم شاه داشتند. ر.ک.

Hamid Algar, "The Oppositional Role of the Ulama in Twentieth Century Iran," in Nikki R. Keddie, ed., *Scholars, Saints, and Sufis: Muslim Religious Institutions since 1500* (Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1972), 231-55; Fred Halliday, *Iran: A History* (New York: Penguin, 1979) and Richard Goodfield, *Nationalism in Iran* (Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 1964).

3. "the Pahlavi response" in *The Eagle and the Lion*, 436-37.

۴. برای تحلیل و چگونگی جابجایی از «توسعه مدرنیسم» تا «سجده حجاب» و «اسلام» در کشورهای مسلمان که در مطالعات آکادمیک کشورهای غربی و با در نظر گرفتن تأثیر انقلاب ۱۳۵۷ ایران مورد توجه قرار گرفته است. ر.ک به:

Edmund Burke, III, "Islam and Social Movements: Methodological Reflections" in Edmund Burke, III, and Ira M. Lapidus, eds., *Islam, Politics, and Social Movements* (Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1978), 17-35 1988), برای نقد سیاست قدرت و تأثیر آن بر مطالعات آکادمیک ر.ک. Cosroe Chaqueri, *The Soviet Socialist Republic of Iran 1920-21* (Pittsburgh and London: University

قدرت - مدارانه» مربوط می شود. «نگرش قدرت - مدارانه» به این تمایل دارد که پدیده های اجتماعی و تاریخی را عمدتاً از طریق مطالعه شخصیت ها، ساختارها و یا نهادهایی مسلط مورد بررسی قرار دهد.

انقلاب و پیامدهای آن باعث شد تا تحولی ناگهانی در دیدگاه های رایج آکادمیک نسبت به ایران به وجود آید که این امر به نوبه خود در طی سالهای ۱۹۸۰ منجر به انتشار آثار زیادی درباره نهادها، ایدئولوژی ها و به طور کلی هر موضوعی که به نحوی مرتبط با جمهوری اسلامی ایران بود گردید. این نگرش به می توان ترمیم یا تصحیح روش نادرست گذشته تلقی کرد. ولی، حقیقت هنوز هم تداوم همان نگرش گذشته است که جامعه را قبل از هر چیز از طریق نهاد های سیاسی و فرهنگی مسلط بر آن، مورد توجه قرار می دهد. مطالعات تحقیقاتی آکادمیک، حرکت ها و دیدگاه های مختلف سیاسی، گرایش ها، فرهنگ اجتماعی غیررسمی و غیرمسلط، یا به عبارتی گرایش های حاشیای ایران را همچنان به ندرت مورد توجه قرار می دهد. و این در حالی است که دقیقاً مطالعه این گونه موارد است که به ما کمک می کند تا ماهیت دیدگاه های مختلف و نیز تناقضات درونی

→

Azar Tabari and Fatiha Moghaneh, *The Shadow of Islam* (London: Zed, 1982); Guity Nash, *Women and Revolution in Iran* (Boulder, Colo.: Westview, 1983); Farah Farhad, *Women of Iran: The Conflict with Fundamentalist Islam* (London: Ithaca Press, 1983); Eliz Sanasarian, *The Women's Rights Movement in Iran: Ministry, Appeasement and Repression from 1900 to Khomeini* (New York: Praeger Publishers, 1982); Valentine M. Moghadam "Women, Work and Ideology in the Islamic Republic," *International Journal of Middle East Studies* 20, no.2 (1988): 221-43; Shahla Hairi, *Law of Desire: Temporary Marriage in shi'ia Iran* (New York: Syracuse University Press, 1989); Fariba Adelkhah, *La Révolution sous le voile: Femmes islamiques d'Iran* (Paris: Editions Karthala, 1991); and Parvin Paidar, *Woman and the Political Process in Twentieth-century Iran* (Cambridge: Cambridge University Press, 1995).

فرهنگ سیاسی حاکم بر جامعه و نیز برخورد اجتناب‌ناپذیر آن با عناصر و نیروهای غیررسمی، سرکوب شده و حاشیه‌ای را بهتر درک نماییم.^۱

درباره منابع و چگونگی تحقیق

اولین و بزرگترین دشواری در نگارش تاریخچه کنفدراسیون، تازگی موضوع بود، بدان معنا که همه منابع و مطالب مربوط باید شناسایی و جمع‌آوری و یا از نوشته‌های پراکنده در گوشه و کنار تهیه شود. علاوه بر این، اندک روایتی یکدست از رخدادها نیز مشکلی عمده بود: تاریخ دانشگاهی در ایران هنوز مورد مطالعه قرار نگرفته و آثار فراوانی که در انجمن‌های علمی بین‌المللی دانشجویان وجود دارند، نمی‌توانستند چندان کمکی بکنند. چنانچه کنفدراسیون در بسیاری موارد با دیگر سازمان‌های دانشجویی قابل مقایسه نبود. کنفدراسیون جنبشی از دانشجویان جهان سوم بود با شعبات در سراسر اروپا و ایالات متحده. اما، علیرغم این زمینه گسترده، کنفدراسیون ایالات متحد و منسجمی برخوردار بود

۱. در این زمینه، ر.ک. به:

Philip G. Altbach, *Student Political Activism: An International Reference Handbook*, 1989.

در این کتاب، جنبش‌های دانشجویی در مقایسه با جنبش‌های دانشجویی در کشورهای جهان سوم و نیز در سطوح بین‌المللی مورد مطالعه قرار گرفته است. البته توجه به تفاوت‌های جنبش‌های دانشجویی درون کشورها معطوف بوده است. درباره جنبش‌های دانشجویی در خاورمیانه، ر.ک. به:

Ahmed Abdalla, *The Student Movement and National Politics in Egypt: 1923-1973* (London: Fred Books, 1985), A. Brand, *Palestinians in the Arab World: Institution Building and The Search for state* (New York: Colombia University Press, 1988).

که جنبه‌های محلی امر را در نظر دارد در این کتاب، بخشی به «سندیکای عمومی دانشجویان فلسطین» و نقش آن در جنبش سیاسی فلسطین در خارج از کشور اختصاص داده شده است و به این دلیل وجوه مشابهی با نقش کنفدراسیون قابل رؤیت است.

و شعبات آن ارتباط تنگاتنگی با یکدیگر داشتند. از طرف دیگر کنفدراسیون صرفاً یک اپوزیسیون در تبعید نیز نبود، زیرا بسیاری از اعضای آن به طور منظم به کشور خود باز می‌گشتند. فرادستی نیروهای اسلامی در انقلاب و ادعای برتری ایدئولوژیکی آنان که به کم‌اهمیت قلمداد شدن نقش نیروهای غیرمذهبی مخالف رژیم شاه در رویدادهای سیاسی دو دهه پیش از انقلاب منجر شده است، مشکل دیگری بود که باید در تحریر تاریخچه کنفدراسیون مورد توجه قرار می‌گرفت.

همچنین به دلیل ایجاب می‌کرد که، بازسازی تاریخچه کنفدراسیون، صرفاً با استفاده از منابع تاریخی دست اول و خارج از چارچوب و ضوابط مطالعات مردم‌شناسی و جغرافیای بین‌المللی دانشجویی صورت گیرد.

از آنجا که شخصاً در دهان دانشجویی تا اندازه‌ای با فعالیت‌های کنفدراسیون آشنایی داشتم، به تدریج با بعضی از فعالین آن ارتباط برقرار کرده و به کمک آنان حتی الامکان اسناد و منابع تاریخی مورد نیاز را جمع‌آوری کردم. رجوع به اعضای عادی کنفدراسیون غیرممکن بود. چون این افراد بدون ارتباط با یکدیگر در نقاط مختلف جهان پراکنده بودند. رهبران نمی‌توانستند تجربیات اعضای عادی کنفدراسیون را بازگو کنند ولی در عوض دیدگاه‌های آنان به دلیل موقعیت‌شان در طول سلسله مراتب تشکیلات و تجربیات طولانی به مراتب گسترده‌تر از یک عضو عادی بود. به هر صورت پس از گردآوری منابع قابل توجهی در اطلاعات طبقه‌بندی مطالب به صورت زیر امکانپذیر شد.

۱. مقدم بر همه، نشریات خود کنفدراسیون بود. گزارش کلی فعالیت‌های کنفدراسیون را می‌توان در دو نشریه رسمی این سازمان با عناوین ماهنامه شانزدهم آذر و «ارگان دفاعی» کنفدراسیون به نام پیمان یافت. شانزدهم آذر از ماه نوامبر ۱۹۶۵ و پیمان (دوره جدید) از ژوئیه

۱۹۶۸ به طور مرتب به چاپ می‌رسید. هر دو آنان تا انشعاب نهایی کنفدراسیون در سال ۱۹۷۵ به طور منظم چاپ می‌شدند. بعد از انشعاب، گروه‌های مختلف منشعب از کنفدراسیون همچنان از عناوین فوق برای نشریات گروهی خود استفاده می‌کردند. در هر حال موفق شدم که مجموعه تقریباً کامل نشریات شانزدهم آفر و پیمان را تا زمان انشعاب گردآوری کنم. علاوه بر آن، بعضی از نشریاتی (که تحت همان عناوین) توسط شاخه‌های گوناگون کنفدراسیون پس از سال‌های ۱۹۷۵ به چاپ می‌رسید. این نیز تهیه کردم. یکی دیگر از نشریات ادواری مهم این دوران نشریه فصلنامه فرهنگی کنفدراسیون است که در حقیقت به شکل نامنظم چاپ می‌رسید. مقاله‌های آن از لحاظ انعکاس گرایش‌های سیاسی - فرهنگی کنفدراسیون اهمیت فراوان دارد. کنفدراسیون همچنین دارای یک نشریه رسمی به انگلیسی تحت عنوان *ایران ریپورت* بود که به زبان‌های آلمانی، فرانسوی و استونیایی نیز ترجمه می‌شد. علاوه بر این نشریات اصلی، شاخه‌های بزرگ کنفدراسیون نشریات وابسته به خود را هم به زبان فارسی و هم به زبان کشور میزبان منتشر می‌کردند. از جمله مهم‌ترین آنها، دانشجو، ارگان سازمان دانشجویان ایرانی در ایالات متحده (ISAUS) بود. یکی دیگر از منابع اصلی، گزارش‌های هیئت‌های کنگره‌های سالیانه کنفدراسیون با عنوان «گزارش‌ها و مصوبات کنگره کنفدراسیون» است. این کنگره‌ها معمولاً با حضور صدها نماینده و ناظر کنفرانسی کنفدراسیون در کشورهای مختلف بودند، برگزار می‌شد. نمایندگان گزارش‌های رسمی مربوط به فعالیت‌های سال جاری را استماع، کادر رهبری را به انتخاب کرده و در توضیح اهداف و موضوعات و مضامین حاضرین در قطع‌نامه‌هایی را تصویب می‌کردند. کنگره سالیانه، با رأی نمایندگان می‌توانست اساسنامه کنفدراسیون را تغییر و یا اصلاح نماید.